

DOI : 10.33274/2079-4835-2021-23-2-21-31

УДК (37.02:81'243):159.955(045)

Рибалка Н. В.,
асистент

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, Кривий Ріг, Україна, e-mail: rybalka_n@donnuet.edu.ua
ORCID: 0000-0003-3804-6875

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ДОМАШНЬОГО ЧИТАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

UDC (37.02:81'243):159.955(045)

Rybalka N. V.,
Assistant Professor

Mykhailo Tuhan-Baranovskyi Donetsk National University of Economics and Trade, Kryvyi Rih, Ukraine, e-mail: rybalka_n@donnuet.edu.ua
ORCID: 0000-0003-3804-6875

APPLICATION OF CRITICAL THINKING DEVELOPMENT TECHNOLOGY IN HOME READING CLASSES IN FOREIGN LANGUAGE

***Мета** — розглянути психолого-педагогічні основи технології розвитку критичного мислення; ознайомитися та виявити прийоми, які найбільш доцільно використовувати у процесі роботи з текстом на заняттях з домашнього читання іноземною мовою.*

***Методи.** Основні наукові результати отримані з використанням комплексу загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, а саме: аналізу, узагальнення та систематизації наукової та навчально-методичної літератури з педагогіки, психології, мовознавства, методики навчання іноземних мов; теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу, а також порівняльного, описового та аналітичного.*

***Результати.** Аналіз психолого-педагогічної літератури, дозволив розкрити зміст проблеми та показати всю багатогранність поняття «критичне мислення», яке є властивістю та складовою практично всіх видів діяльності, до яких залучається учень, як у навчальному процесі, так і поза навчальною діяльністю. При всіх різноманітних підходах до проблеми та на думку різних вчених, добре розвинене критичне мислення є невід'ємною частиною успішного навчання. Для здобувачів освіти центральним завданням є навчитися ефективно знаходити знання та критично мислити, працюючи з текстами різних жанрів. Правильно обрані прийоми критичного мислення підвищують пізнавальний інтерес під час роботи з текстом, проте кожен окремий елемент технології відпрацьовує певну грань у розумовій діяльності, а в сукупності підвищує розумовий потенціал.*

Технологія критичного мислення є досвідом практичної реалізації особистісно-орієнтованого підходу в навчанні. Використання цієї технології спрямоване на розвиток навичок вдумливої роботи з інформацією, з текстом.

Цілі технології розвитку критичного мислення відповідають цілям освіти на сучасному етапі, формують інтелектуальні якості особистості, озброюють студента та викладача способами роботи з інформацією, методами організації навчання, самоосвіти, конструювання власного освітнього маршруту.

***Ключові слова:** домашнє читання, іноземна комунікативна компетенція, критичне мислення, прийоми, технології розвитку.*

Постановка проблеми. Виходячи з вимог до змісту професійної підготовки викладачів іноземної мови, формування іноземної комунікативної компетенції, ядро якої складають мовні навички та мовні вміння, є головною метою мовної підготовки

майбутніх спеціалістів. Читання також є одним із таких умінь і невід'ємною частиною іншомовної комунікативної компетенції.

У зв'язку із процесами глобалізації і комп'ютеризації, які є однією з причин появи великої кількості недостовірної інформації на просторах інтернету на перший план виходить вміння відбору та критичної оцінки цих даних. Тому дуже важливо навчити студентів правильно працювати з інформацією.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико-методологічну базу нашого дослідження складають роботи таких педагогів, методистів та психологів, як З. Кличнікова, С. Фоломкіна [9], І. Берман, С. Шатілов, Г. Котоваєва, Г. Харлов.

Ідея розвитку критичного мислення належить відомим американським психологам ХХ ст. В. Джеймсу та Дж. Дьюї. Пізніше теорію формування критичного мислення продовжують розробляти у своїх дослідженнях такі західні вчені як Д. Клустер [3], К. Мередіт, Р. Поль, Р. Стенберг, Д. Стіл, Ч. Темпл, Д. Халперн [10] та ін.

Проблемі формування критичного мислення присвячені роботи таких вчених як О. Андропова, В. Бедненко, І. Берднікова, А. Бутенко, Є. Журавльова, І. Загашев, С. Заїр-Бек [2], М. Кларін, І. Муштавінська, А. Єфєрова, Є. Ходос та ін. Значний внесок у теорію та практику розвитку критичного мислення у студентів належить українським вченим Л. Кієнко-Романюк, Є. Колесової, В. Майбороді, О. Марченко, Т. Олійнику, С. Поштовюк, С. Терно, А. Тягло, Т. Хачумян та ін. Безперечною заслугою активних розробників технології є те, що вони змогли «перекласти» положення даних теорій на мову практики, причому довели свою роботу до рівня педагогічної технології, виділивши етапи, методичні прийоми та критерії оцінки результату. Саме тому їх розробками може скористатися величезна кількість педагогів, досягаючи ефективних результатів у роботі [8].

Мета статті — розглянути психолого-педагогічні основи технології розвитку критичного мислення; ознайомитися та виявити прийоми, які найбільш доцільно використовувати у процесі роботи з текстом на заняттях з домашнього читання іноземною мовою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Читання — це рецептивний вид мовленнєвої діяльності, це означає, що його мета — отримання інформації, що міститься в закодованому вигляді у письмовому тексті. Важливо, що з підвищенням курсу значно ускладнюються навчальні тексти, через це виникають труднощі, пов'язані з розумінням інформації, що міститься у цих текстах. Так «переломним» моментом у навчанні читання є перехід від адаптованих текстів до неадаптованих. Цей перехід здійснюється на другому курсі мовного факультету. Н. Гуль обумовлює його наступними причинами:

По-перше, рецептивні лексичні та граматичні навички читання, що функціонують при читанні навчального адаптованого та неадаптованого тексту, не є ідентичним;

По-друге, несформованість чи недосконалість цих навичок та недостатній рівень розвитку умінь у читанні оригінальної літератури призводить до того, що читачеві важко зрозуміти іншу культуру;

По-третє, нестача фонових знань призводить до нерозуміння фактів реального життя під час читання іншомовної літератури [1, 6].

Таким чином, у студентів з'являється необхідність виписувати велику кількість нових, незнайомих слів, при цьому щоразу звертаючись до словника, та вибирати з великої кількості значень необхідне. Вони змушені займатися перекладом складних за своєю структурою синтаксичних конструкцій, а обсяги текстів, необхідних для прочитання, при цьому збільшуються дуже швидко. Велика кількість труднощів, що виникають під час читання літератури, у кращому разі знижує інтерес до змісту

прочитаного, а в гіршому може викликати негативне ставлення до процесу «читання» як іноземною мовою, так і рідною.

Для подолання цих проблем необхідно визначити на заняттях з домашнього читання, який вид комунікативного читання буде домінуючим, а які — другорядними (додатковими).

Як домінуючий вид читання нами було прийнято рішення взяти *читання з розумінням основного змісту*, а також із вилученням основної інформації — це вид читання із загальним охопленням змісту та встановленням на розуміння головного, найбільш істотного (за С. Фоломкіною — *ознайомлювальне читання*) [9]. В результаті цього виду читання можна зрозуміти основний зміст тексту та аргументацію автора. Для досягнення цілей ознайомлювального читання, за даними професора С. Фоломкіної, іноді буває достатнім розуміння лише 70% інформації, що міститься в тексті.

А як другорядні види читання ми розглядаємо:

1. Читання з повним розумінням тексту. Професор С. Фоломкіна назвала цей вид читання *вивчаючим читанням* [9]. Воно має на увазі вилучення і точне розуміння всіх головних і другорядних фактів, що є в тексті, а також їх осмислення та запам'ятовування. Цей вид читання необхідний у тих випадках, коли потрібно точно і повністю зрозуміти всю інформацію в тексті. Це вдумливе і повільне читання, що передбачає цілеспрямований аналіз змісту прочитаного з опорою на мовні та логічні зв'язки в тексті. Воно відрізняється великою кількістю регресій, навмисним виділенням найважливіших тез та неодноразовим промовлянням їх уголос з метою кращого запам'ятовування;

2. Читання з критичною оцінкою, читання для критичного аналізу чи критичне читання. Цей вид читання дуже часто поєднують з вивчаючим читанням. Воно передбачає оцінку прочитаного шляхом порівняння змісту тексту з особистою точкою зору, знаннями, власним життєвим досвідом і світоглядом. Але важливо зазначити, що обґрунтована та аргументована оцінка неможлива без повного та точного розуміння тексту. Для цього дуже важливо усвідомити задум і позицію автора, а отже, читання з критичною оцінкою ґрунтується на читанні з повним розумінням тексту.

Крім того, необхідно використовувати таку технологію, яка не тільки допоможе нам подолати вищезгадані нами труднощі, а й надасть учням можливість активно брати участь у процесі навчання, не лише сприймати, «вбирати» ту інформацію, яку вони отримують, а й переосмислювати її.

Взагалі, термін «технологія» в перекладі з грецької означає «наука про мистецтво». Виник наприкінці 50-х — на початку 60-х років XX століття. Словник сучасної російської мови визначає «технологію» як сукупність прийомів, що застосовуються у будь-якій справі, майстерності та мистецтві.

Педагогічна технологія — це впорядкована сукупність дій, операцій і процедур, що інструментально забезпечують досягнення прогнозованого результату в умовах освітнього процесу, що змінюються [2]. Педагогічна технологія — побудова системи цілей (від загальних до конкретних) для досягнення певного результату розвитку здобувача освіти з високою варіативністю використання методів, прийомів, засобів і форм організації навчання.

Технологія навчання — це закономірна педагогічна діяльність, що реалізує науково обґрунтований проект дидактичного процесу і має значно вищий ступінь ефективності, надійності та гарантованого результату, ніж традиційні способи навчання.

На заняттях з домашнього читання ми будемо використовувати технологію розвитку критичного мислення, так як вона має набір найбільш ефективних

методичних прийомів і є універсальною, а це означає, що вона може застосовуватися на всіх щаблях навчання.

Технологія критичного мислення — це «винахід» американської педагогіки, розробкою якої займалися американські вчені та педагоги Дж. Стіл, К. Мередіт, Ч. Темпл за підтримки Міжнародної читацької асоціації та Консорціуму Гуманної педагогіки. Вперше з'явилася вона в США в 1930 році, а наступні кілька десятиліть зазнавала різних змін, і лише в 90-ті роки XX століття вона набула широкого поширення у світі. На сьогоднішній день ця технологія реалізується у 29 країнах світу і містить у своєму арсеналі величезну кількість прийомів (стратегій), що сприяють вихованню та навчанню вдумливих читачів. Безліч прийомів дає можливість робити заняття різноманітним, яскравим. Вона заснована на творчій співпраці студента та викладача, на розвитку в здобувачів освіти аналітичного підходу до будь-якого матеріалу. Ця технологія розрахована не так на запам'ятовування матеріалу, як на постановку проблеми та пошуку її вирішення [6].

Мета цієї освітньої технології — розвиток розумових навичок студентів, необхідних не тільки у навчанні, а й у звичайному житті. Технологія розвитку критичного мислення в процесі навчання письма та читання є сукупністю різноманітних прийомів, спрямованих на те, щоб спочатку зацікавити учня (пробудити в ньому дослідницьку, творчу активність), потім — надати йому умови для осмислення матеріалу і, нарешті, допомогти йому узагальнити придбані знання.

Критичне мислення (КМ) в рамках даної технології — це один із видів інтелектуальної діяльності людини, який характеризується високим рівнем сприйняття, розуміння, об'єктивності підходу до навколишнього інформаційного поля.

Існує безліч визначень КМ. Так наприклад, за визначенням американського психолога Д. Халперн «Критичне мислення — це використання елементів, прийомів, які збільшують ймовірність отримання бажаного кінцевого результату».

«Критичне мислення — складний процес творчого інтегрування ідей та можливостей, переосмислення та перебудови концепцій та інформації. Це активний та інтерактивний процес пізнання, що відбувається одночасно на декількох рівнях» [10].

Але найповніше і узагальнене поняття цього терміну, на наш погляд, слідує: «Критичне мислення — це самостійне, але при цьому і соціальне мислення, яке дозволяє людині аналізувати інформацію, обробляти потрібні факти, логічно їх осмислювати, робити висновки та узагальнення, дозволяє не сліпо вірити авторитетам, а формувати власний погляд на різні соціальні, культурні, політичні, інші явища життя та переконливо аргументувати його».

Виходячи з цього визначення можна виділити основні аспекти, що допомагають відрізнити критичне мислення від інших типів мислення:

1. Критичне мислення є самостійним;
2. Критичне мислення є соціальним явищем;
3. Інформація є відправною точкою у цьому виді мислення, на підставі цієї інформації робляться особисті висновки;
4. Для критичного мислення потрібна аргументація;
5. Критичне мислення починається із проблеми.

Для успішного функціонування цієї технології необхідне суворе дотримання алгоритму. Так, усі вчені виділяють три стадії:

1. Виклик

Під час цієї стадії активізуються наявні знання. В результаті визначення цілей вивчення нового матеріалу у студентів виникає мотивація до отримання нових знань, внаслідок чого пробуджується інтерес до теми, що вивчається.

Для цієї стадії характерні такі функції:

- а) мотиваційна (виникає бажання працювати з новою інформацією, оскільки відбувається стимуляція інтересу до нової теми)
- б) інформаційна (актуалізація наявних знань на цю тему)
- в) комунікативна (первинний обмін думками)

Для успішного проходження стадії виклику доцільно використовувати такі прийоми:

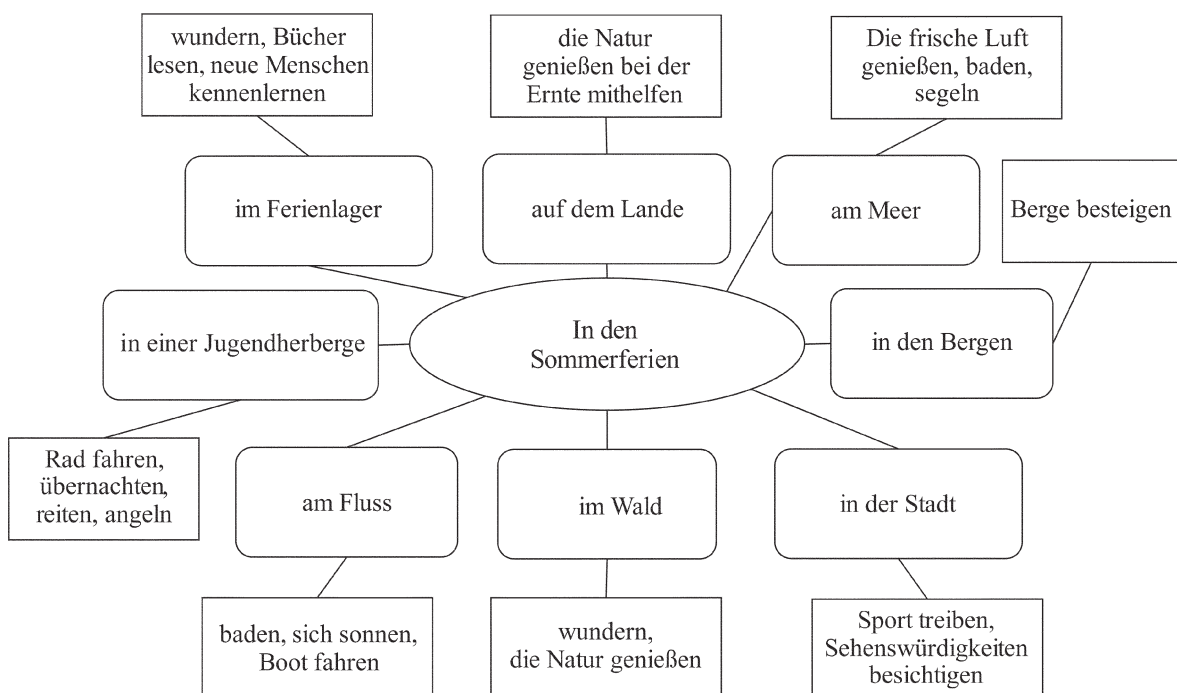
Прийом «Кластери» — це графічні систематизатори, які показують кілька різних типів зв'язку між об'єктами та явищами. Суть прийому полягає у поєднанні та систематизації інформації (різних фактів і думок) про якесь поняття, явище, подію в деякі павутинки, таким чином розвиваючи системність мислення. Також цей прийом формує вміння узагальнювати записану інформацію до груп, вчить виділяти головне. У центрі кластера знаходиться ключове поняття (тема, проблема), з яким логічно пов'язуються наступні асоціації (слова, словосполучення) студентів, які вони вибрали з тексту. В результаті подібної роботи виходить свого роду опорний конспект з прочитаного тексту.

Один мудрий чоловік сказав: «Коли я пишу, я дізнаюся про те, що я думаю». Таким чином, коли використовується кластер, людина краще розуміє себе та те, що вивчає.

Прийом «Кластери» може бути використаний на стадії виклику та рефлексії. Робота кластеру допомагає краще засвоювати матеріал (особливо якщо це великий обсяг інформації) і легко переказати текст, бачачи перед собою графічне зображення. І найголовніше — кластером переказують текст навіть слабкі учні, нехай не в повному обсязі, але базовий стандарт виконують. Упорядкування кластера підвищує пізнавальну мотивацію, а бачачи свою успішність, люди зацікавлюються у пізнанні нового. Студенти менше витрачають часу на підготовку домашніх завдань, оскільки, записуючи ключові слова в кластер і доповнюючи його вдома, вони багаторазово звертаються до тексту, а багаторазове повторення сприяє кращому запам'ятовуванню інформації.

Завдяки складанню малюнків, схем, кластерів розвивається також і творчість, адже кожен кластер індивідуальний та неповторний.

Приклад прийому «Кластер» при роботі з текстом «Sommerferien»:

Прийом «Опорні схеми».

Опора — орієнтовна основа дій: спосіб зовнішньої організації внутрішньої мисленнєвої діяльності.

Схема привчає до логічності викладу, формує усну відповідь студента. Схема є готовим конспектом-символом, спираючись на який людина зможе навчитися самостійно обирати головне у будь-якому тексті.

Прийоми «Говоряча скатертина» або «Скатертина думок», «Тонкі та товсті питання» дозволяють у мові студентів активізувати лексичні одиниці, при цьому поєднуючи їх у зв'язне висловлювання.

Прийом «Товсті і тонкі питання» — на стадії виклику — це питання до вивчення теми, але важливо зазначити, що цей прийом також може бути використаний і на двох інших фазах заняття, на стадії осмислення — спосіб активної фіксації питань під час читання, слухання, роздум — демонстрація розуміння пройденого.

Прийом «Тонкі і товсті питання» вчить правильно будувати спілкування. Важливо показати, у яких випадках питання можуть бути тонкими, що вимагають короткої однозначної відповіді (Wer...? Was...? Wann...? Wo...? Was ist...? Stimmt, dass...?); а коли потрібні товсті питання, на які потрібно відповідати розгорнуто, докладно (Warum meinst du, dass...?). Особливо важливо навчити ставити одне одному відкриті питання, які спонукають розмірковувати, думати, уявляти, творити чи ретельно аналізувати. Вміння знаходити варіанти відповідей на відкриті питання та ставити такі питання — кроки до формування критичного мислення. Аналіз прочитаного тексту можна ефективно організований з допомогою прийому «Три питання». Кожна людина складає три «товсті» питання для свого сусіда по парті. Або кожна пара складає, вибирає та ставить класу найцікавіші питання.

Даний прийом може використовуватися на всіх трьох фазах заняття.

2. Осмислення

Це змістовна стадія. На цьому етапі відбувається безпосередня робота студента з текстом, причому цілеспрямована робота, осмислена. Процес читання завжди супроводжується діями здобувача освіти (маркування, складання таблиць, ведення щоденника). Ці дії допомагають відслідковувати власне розуміння прочитаного, а також запам'ятовувати нові лексичні одиниці.

Для цієї стадії характерні такі функції:

- а) інформаційна (отримання нової інформації на тему);
- б) систематизаційна (відбувається класифікація та структурування отриманої інформації);
- в) мотиваційна (важливо не втратити існуючий інтерес до теми, що вивчається, а підкріплювати його).

Під час цієї стадії ми можемо використовувати такі прийоми:

Прийоми — «Інсерт», «Читання із зупинками», «Помітки на полях», «Бортові журнали», «Граматичне читання» — допомагають осмислити зміст прочитаного, визначити знайомі та незнайомі лексико-граматичні одиниці. Текст читається частинами, дозовано. Після кожної зупинки студентам задається проблемне питання чи продовження сюжетної лінії. Неодмінна умова прийому — знайти оптимальний момент у тексті для зупинки. Потім текст читається далі. Студенти перевіряють свої припущення.

Назва **прийому «Інсерт»** складається з перших літер кожного слова визначення:

- I — interactive (інтерактивна)
- N — noting (пізнавальна)
- S — system for (система)
- E — effective (для ефективного)

R — reading (читання)

T — thinking (та роздумів)

Працюючи з прийомом «Інсерт» використовуються маркування тексту такими значками: «V» — те, що відомо; «-» — те, що суперечить уявленням читаючих; «+» — те, що є новим; «?» — ставиться якщо в читача виникло бажання дізнатися докладніше про те, що описано.

Прийом «Таблиця ЗХУ (Знаю — Дізнався — Хочу дізнатися)» дещо схожий на попередній прийом. За допомогою таблиці студенти збирають вже існуючі знання з цієї теми, систематизують нові дані, отримані з тексту. У кожному з колонок необхідно рознести отриману під час читання інформацію. Особлива вимога — записувати відомості, поняття чи факти слід лише своїми словами, не цитуючи підручник чи інший текст, з яким працювали.

Складання маркувальної таблиці є однією з можливих форм контролю ефективності читання з позначками.

Приклад прийому «Таблиці ЗХУ» при роботі з текстом «Salzburg — Stadt der Musik»:

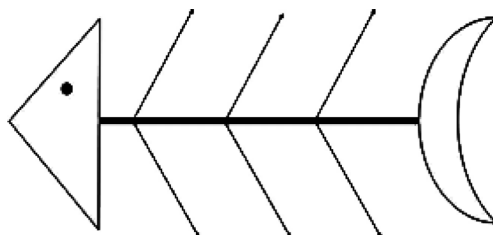
Ich weiss, dass ...	Ich habe gewusst, dass ...	Ich will wissen über ...
Salzburg ist ein Bundesland. Die Hauptstadt von Salzburg ist Salzburg.	Der Name Salzburg kommt vom Wort «Salz». Das ist Geburtsort von Mozart. Nockerln ist eine Spezialität in Salzburg, eine Suesspeise.	Die Sehenswürdigkeiten der Stadt. Information über Mozart. Berühmte Schriftsteller und Musiker Das Leben der Jugendliche.

Прийом «Бортовий журнал» — узагальнююча назва різних прийомів листа, згідно з якими студенти під час вивчення теми записують свої думки. Цей прийом допомагає скомпонувати інформацію, отриману під час читання тексту. Бортовий журнал застосовується у найпростішому варіанті, перед читанням чи іншою формою вивчення матеріалу, студенти записують відповіді на такі питання: — Що мені відомо з цієї теми? — Що нового я дізнався з тексту? Зустрівши у тексті ключові моменти, заносять в свій бортовий журнал. При читанні, під час пауз та зупинок, вони заповнюють графі бортового журналу, пов'язуючи тему, що вивчається, зі своїм баченням світу.

Прийом «Подвійний щоденник» — цей прийом дає можливість читачам тісно зв'язати зміст тексту зі своїм особистим досвідом. Найдоцільніше його використовувати для формування навички інтерпретації тексту.

Прийом «Fishbone» (англ. Риб'яча кістка) — даний прийом використовується для постановки та вирішення цілого кола проблем. Голова риб'ячої кістки — проблема, верхні кісточки — причини, нижні — факти (підтвердження/наслідки) та хвіст — висновки/вирішення проблеми.

3. Рефлексія

Інша назва цієї стадії — це стадія роздуму. На цьому етапі студент формує особистісне ставлення, думку до тексту, тобто він переносить прочитану інформацію на себе, а потім фіксує це відношення або за допомогою власного тексту або своєї

позиції в дискусії. Саме тут відбувається активне переосмислення власних уявлень з урахуванням новонабутих знань.

Для цієї стадії характерні такі функції:

- а) комунікативна (відбувається обмін думками щодо нової інформації)
- б) інформаційна (придбання нових знань)
- в) мотиваційна (спонукання до подальшого пошуку інформації на цю тему)
- г) оцінна (співвіднесення нової інформації з уже наявними знаннями, формування своєї думки та своєї точки зору)

На стадії «рефлексія» будуть доречними такі прийоми:

Прийом «Вихідна карта» — цей прийом дає викладачу можливість отримати зворотний зв'язок кожного студента. Наприкінці заняття викладач просить студентів написати на маленьких листочках три твердження: «Найважливіша ідея даного заняття», «Найспірніша думка заняття.» «Що б я хотів обговорити на наступному занятті.» Необхідно відзначити важливість того, щоб не губилася ідея «вихідної карти»: студент повинен підбити підсумок (резюме) всього заняття.

Прийом «Шість капелюхів» — цей прийом найдоцільніше використовувати для систематизації знань та розвитку умінь. В основі методу Едварда де Боно є концепція паралельного мислення. Як правило, те чи інше рішення народжується у зіткненні думок, у дискусії та полеміці. При такому підході перевага часто віддається аж ніяк не найкращому з варіантів, а тому, який успішніше просувався в полеміці. При паралельному мисленні (конструктивному насправді) різні підходи, думки та ідеї співіснують, а не протиставляються і не стикаються лобами [4].

Білий капелюх мислення — це режим фокусування уваги на всій інформації, яку ми маємо: факти та цифри. Також крім тих даних, які ми маємо, «одягаючи білий капелюх», важливо зосередитися на можливо недостатній, додатковій інформації, і подумати про те, де її роздобути.

Червоний капелюх — капелюх емоцій, почуттів та інтуїції. Не вдаючись у подробиці та міркування, на цьому етапі висловлюються всі інтуїтивні припущення. Люди діляться емоціями (страх, обурення, захоплення, радість і т.д.), що виникають від думки про те чи інше рішення або пропозицію. Тут також важливо бути чесним як із самим собою, так і з оточуючими (якщо йде відкрите обговорення).

Жовтий капелюх — позитивний. Надягаючи його, ми думаємо над передбачуваними перевагами, яке дає рішення чи несе пропозицію, розмірковуємо над вигодою та перспективою певної ідеї. І навіть якщо ця ідея чи рішення на перший погляд не обіцяють нічого хорошого, важливо пропрацювати саме цю, оптимістичну сторону і спробувати виявити приховані позитивні ресурси.

Чорний капелюх — повна протилежність жовтому. У цьому капелюсі на думку повинні йти виключно критичні оцінки ситуації (ідеї, рішення і т.д.): виявіть обережність, зверніть увагу на можливі ризики та таємні загрози, на істотні та уявні недоліки, увімкніть режим пошуку підводного каміння та побудьте трохи песимістом.

Зелений капелюх — капелюх творчості та креативності, пошуку альтернатив та внесення змін. Розглядайте всілякі варіації, генеруйте нові ідеї, модифікуйте вже існуючі та придивляйтесь до чужих напрацювань, не гидуєте нестандартними та провокаційними підходами, шукайте будь-яку альтернативу.

Синій капелюх — шостий капелюх мислення, на відміну від п'яти інших, призначається для управління процесом реалізації ідеї та роботи над вирішенням завдань, а не для оцінки пропозиції та опрацювання його змісту. Зокрема, використання синього капелюха перед примірною інших це визначення того, що треба зробити, тобто

формулювання цілей, а наприкінці — підбиття підсумків та обговорення користі та ефективності методу 6 капелюхів.

Взагалі, слід зазначити, що існує дуже багато прийомів для кожної стадії розвитку критичного мислення. Нами були розглянуті лиш деякі з них.

Висновки. Аналіз психолого-педагогічної літератури, дозволив розкрити зміст проблеми та показати всю багатогранність поняття «критичне мислення», яке є власністю та складовою практично всіх видів діяльності, до яких залучається студент, як у навчальному процесі, так і поза навчальною діяльністю. Людина, яка має критичне мислення, відповідає всім вимогам сучасного суспільства. Вона вміє бачити проблеми та перспективи, ставити чіткі завдання, розробляти оптимальні шляхи їх досягнення. Така людина володіє ясным, оригінальним, незалежним мисленням, готова до самореалізації та самовираження.

При всіх різноманітних підходах до проблеми та на думку різних вчених, добре розвинене критичне мислення є невід'ємною частиною успішного навчання. Для здобувачів освіти центральним завданням є навчитися ефективно знаходити знання та критично мислити, працюючи з текстами різних жанрів. Правильно обрані прийоми критичного мислення підвищують пізнавальний інтерес під час роботи з текстом, проте кожен окремий елемент технології відпрацьовує певну грань у розумовій діяльності, а в сукупності підвищує розумовий потенціал.

Технологія критичного мислення є досвідом практичної реалізації особистісно-орієнтованого підходу в навчанні. Використання цієї технології спрямоване на розвиток навичок вдумливої роботи з інформацією, з текстом.

Цілі технології розвитку критичного мислення відповідають цілям освіти на сучасному етапі, формують інтелектуальні якості особистості, озброюють студента та викладача способами роботи з інформацією, методами організації навчання, самоосвіти, конструювання власного освітнього маршруту.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що технологія розвитку критичного мислення допоможе зняти існуючі труднощі, що виникають у студентів другого курсу під час так званого «переломного» моменту під час навчання читання неадаптованої літератури, а також можна сказати, що розглянуті прийоми розвитку критичного мислення під час занять з іноземної мови дозволяють зробити роботу ефективнішою, цікавішою та творчою, а головне — результативною.

Список літератури

1. Гуль Н. В Подготовка студентов к чтению неадаптированной литературы: дис. кандидат педагогических наук. СПб., 2001. 239 с.
2. Загашев И. О., Заир-Бек С. И. Критическое мышление: технология развития. СПб. : Альянс Дельта, 2003. 389 с.
3. Клустер Д. Критическое мышление и его формирование в высшем учебном заведении. Казань : ИЭУИП, 2001. С. 5–13.
4. Конструктор успеха. Метод успеха Эдварда Де Боно. URL : <http://constructo-rus.ru/uspeh/metod-shesti-shlyap-myshleniya-edvarda-de-bono.html>.
5. Микалко М. Игры для разума. Тренинг креативного мышления. СПб., Питер, 2007. 448 с.
6. РКМ информационный банк современного учителя. URL : <http://www.kmspb.narod.ru/posobie/tehnol.htm>.
7. Тихома С. Теоретичні основи розвитку критичного мислення студентів. Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць / за ред. проф. В. І. Сипченка, 2011. Вип. LV. Ч. I. С. 51–57.

8. Туласынова Н. Ю. Развитие критического мышления студентов в процессе обучения иностранному языку : автореферат дисс. канд. пед. наук. Якутск : Изд-во ЯГУ, 2010.
9. Фоломкина С. К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом ВУЗе : учебно-методическое пособие. Москва : Высшая школа, 2005. 253 с.
10. Халперн Д. Психология критического мышления. СПб. : Питер, 2000. 512 с.

References

1. Gul', N. V. (2001). *Podgotovka studentov k chteniju neadaptirovannoj literatury* [Preparing students for reading unadapted literature. PhD in Pedagogic sciences thesis]. St. Petersburg, 239 p.
2. Zagashev, I. O., Zair-Bek, S. I. (2003). *Kriticheskoe myshlenie: tehnologija razvitija* [Critical Thinking: Technology Development]. St. Petersburg, Al'jans Del'ta Publ., 389 p.
3. Kluster, D. (2001). *Kriticheskoe myshlenie i ego formirovanie v vysshem uchebnom zavedenii* [Critical thinking and its formation in higher education]. Kazan', IJeUIP Publ., pp. 5–13.
4. *Konstruktor uspeha. Metod uspeha Jedvarda De Bono* [Edward De Bono's method of success]. Retrieved from <http://constructor.ru/uspex/metod-shesti-shlyap-myshleniya-edvarda-de-bono.html>.
5. Mikalko, M. (2007). *Igry dlja razuma. Trening kreativnogo myshlenija* [Games for the mind. Training for creative thinking]. St. Petersburg, Piter Publ., 448 p.
6. *RKM informacionnyj bank sovremennogo uchitelja* [RKM information bank of the modern teacher]. Retrieved from <http://www.kmspb.narod.ru/posobie/tehnol.htm>.
7. Tykhoma, S. (2011). *Teoretychni osnovy rozvytku krytychnoho myslennia studentiv* [Theoretical foundations of the students' critical thinking development]. *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu: zbirnyk naukovykh prats* [Humanization of the educational process: a collection of scientific works], vol. LV, part I, pp. 51–57.
8. Tulasynova, N. Ju. (2010). *Razvitie kriticheskogo myshlenija studentov v processe obuchenija inostrannomu jazyku* [Development of students' critical thinking in the process of teaching a foreign language. Abstract of PhD in Pedagogic sciences thesis]. Jakutsk, JaGU Publ.
9. Folomkina, S. K. (2005). *Obuchenie chteniju na inostrannom jazyke v neязыковом VUZe* [Teaching to read in a foreign language in a non-linguistic university]. Moscow, Vysshaja Shkola Publ., 253 p.
10. Halpern, D. (2000). *Psihologija kriticheskogo myshlenija* [Psychology of critical thinking]. St. Petersburg, Piter Publ., 512 p.

Дата надходження рукопису 19.11.2021

Objective. The objective of the article is to consider the psychological and pedagogical foundations of the technology of critical thinking; to get acquainted and identify the techniques that are most appropriate to use in the process of working with the text in home reading classes in a foreign language.

Methods. The main scientific results are obtained using a set of general and special research methods, namely: analysis, generalization and systematization of scientific and educational literature on pedagogy, psychology, linguistics, methods of teaching foreign languages; theoretical generalization, analysis and synthesis, as well as comparative, descriptive and analytical.

Results. Analysis of psychological and pedagogical literature reveal the content of the problem and show the versatility of the concept of «critical thinking», which is a property and

component of almost all activities in which students are involved, both in the learning process and outside learning activities. With all the different approaches to the problem and according to different scientists, well-developed critical thinking is an integral part of successful learning. The central task for students is to learn to find knowledge effectively and think critically, working with texts of different genres. Properly chosen methods of critical thinking increase cognitive interest while working with a text, but each individual element of technology works out a certain facet in mental activity, and together increases mental potential.

Critical thinking technology is an experience of practical implementation of personality-oriented approach to learning. The use of this technology is aimed at developing the skills of thoughtful work with information and text.

The goals of critical thinking development technology meet the goals of education at the present stage, form intellectual qualities of personality, equip students and teachers with ways to work with information, methods of organizing learning, self-education, designing their own educational route.

Key words: home reading, foreign language communicative competence, critical thinking, techniques, development technologies.

DOI : 10.33274/2079-4835-2021-23-2-31-44

UDC 373.5.091

**Udovichenko H. M.,
PhD in Pedagogical Sciences**

Mykhailo Tuhon-Baranovskyi Donetsk National University of Economics and Trade, Kryvyi Rih, Ukraine, e-mail: udovichenko@donnuet.edu.ua
ORCID: 0000-0003-3731-0857

**Zabelova T. V.,
Teacher**

Kryvyi Rih Comprehensive School #8 of Kryvyi Rih City Council in Dnipropetrovsk Oblast, Kryvyi Rih, Ukraine, e-mail: zabelova73@gmail.com

THE PROBLEM OF INDIVIDUAL METHODS OF STUDENTS' EDUCATIONAL ACTIVITY WITHIN THE RESOURCE APPROACH

УДК 373.5.091

**Удовіченко Г. М.,
канд. пед. наук**

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна, e-mail: udovichenko@donnuet.edu.ua
ORCID: 0000-0003-3731-0857

**Забелова Т. В.,
вчитель**

Криворізька загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів № 8, Криворізької міської ради Дніпропетровської обл., Кривий Ріг, Україна, e-mail: zabelova73@gmail.com

ПРОБЛЕМА ІНДИВІДУАЛЬНИХ СПОСОБІВ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ УЧНІВ У РАМКАХ РЕСУРСНОГО ПІДХОДУ

Objective. *The objective of the article is to analyze and identify the concept of «students' individual methods of educational activity» within the resource approach during the educational process at school; describe structure of individual methods of educational activity, existing approaches to the classification of general educational skills, individual differences in the implementation of interaction with information in different people.*